
УДК 811.161.2'373.45:070.41=161.1

Марія Ріпей (м. Львів)

РОСІЯНІЗМИ “ТАК”, “ТАКИМ ЧИНОМ” У ГАЗЕТНИХ МАТЕРІАЛАХ

На підставі довідкової літератури і власного редакторського досвіду проаналізовано та відредаговано ненормативне вживання на початку речень лінгвоодиниць “так”, “таким чином”, відокремлених комою. Приклади наведено з газет “День” і “Дзеркало тижня”.

Ключові слова: ненормативне вживання, газетні матеріали, лексема, словники..

Одна з найактуальніших проблем сучасної лінгвістичної науки — проблема мовної норми, зокрема лексичної. “Вибір потрібного слова, правильне його вживання — неодмінна ознака яскравого і виразного мовлення” [7: 28]. Особливої уваги потребує газетна мова. “Газету ж читають усі... А читаючи, переймають її мову, свідомо чи не свідомо, і часописна мова розповсюджується... величезна сила впливу газетної мови на вироблення культури мови літературної...” [9: 289].

На підставі довідкової літератури проаналізуємо приклади ненормативного написання на початку речень лінгвоодиниць **так**, **таким чином**, відокремлених комою.

Газети пишуть: “У такому ж розпливчатому стилі написані й економічні підрозділи програми. **Так**, наприклад, підрозділ “антиінфляційна політика”,... “...на такі заяви була й реакція. **Так**, 26 березня 2007 року Печерський районний суд міста Києва зобов’язав...”, “...інколи це виливається навіть у відкриті сутички. **Так**, торік тодішній мер... заявив...” (Дзеркало тижня. — 2008. — 26 січ.); “...до широкомасштабного... кредитування ще далеко. **Так**, днями прес-служба... повідомила...” (Дзеркало тижня. — 2009. — 27 черв.); “...інтерес до української хімії проявить і внутрішній ринок, прогнозують експерти. **Так**, на фондовій біржі 2011 року планують вийти приблизно 12 аграрних компаній...”, “Також опитування засвідчило, що більшість жителів Єгипту не вважають, що країні слід надто сильно зближуватися зі США. **Так**, 43% респондентів

висловили думку, що...”, “Одесит... не просто обрав для себе... мову абстракції, але й цією мовою досконало оволодів. **Так**, у роботах... кожна картина розділялася на ділянки близьких один до одного теплих кольорів...” (День. — 2011. — 27 квіт.); “Для цього їм потрібно, наприклад, реєструватися в офшорних зонах, щоправда, цивілізовано і з прозорою системою управління. **Так**, 2005 року молочна компанія “Укрпродукт” вийшла на Лондонську біржу...” (Дзеркало тижня. — 2007. — 16 черв.); “Транські власті також не пасли задніх. **Так**, минулої суботи вони повідомили, що...” (Дзеркало тижня. — 2007. — 2 черв.); “Тези глави держави можна вважати остаточними вказівками, проте з деяких питань можливі дискусії. **Так**, корегуванню все-таки можуть підлягати ідеї підвищення виборчого бар’єру...” (День. — 2011. — 19 квіт.).

Трапляється, коли з такого “так” починаються абзаци: “**Так**, наприклад, якщо вірити Програмі діяльності уряду...” (Дзеркало тижня. — 2008. — 26 січ.); “**Так**, під час свого недавнього візиту... прем’єр-міністр... заявив...” (Дзеркало тижня. — 2009. — 24 січ.).

Очевидно, це відбувається під впливом російської мови. Наприклад, у російськомовних текстах читаємо: “Нарушение лексической сочетаемости иногда возникает в результате пропуска одного из однородных членов предложения. **Так**, в предложении...” [10: 162], “К их числу можно отнести смещение конструкции. **Так**, в следующих предложениях нарушено смысловое и грамматическое членение предложения...” [10: 171].

У словнику синонімів зазначено, част. **так** (вживається під час відповіді, що підтверджує правильність думки, наявність факту чи явища, виражає згоду на якусь дію тощо) [11: 724]. Наприклад, у Лесі Українки читаємо: “**Так**, я була сьогодні в катакомбах і завтра знов піду”¹, “**Так**, я буду крізь сльози сміятись, Серед лиха співати пісні...”, “**Так**, була моя пісня палка”². І у М. Коцюбинського: “Раїса не раз питала себе, чи любить вона свою школу? **Так**, вона любила школу, любила свою роботу...” [6: 179], “**Так**, але що буде сьогодні?..” [6: 335].

Редактори видавництва, які часто ведуть дискусії щодо нормативного слововживання у певному контексті відокремленого комою на початку речення **так**, якщо воно уточнює, пояснює попередній виклад або вирізняє що-небудь. У таких випадках пропонувано замінювати **так** на **наприклад** або **зокрема**. Наприклад, у науковій літературі читаємо: “У позиціях перирійних частин мови він трапляється за обмежених лексичних умов. Зокрема, у прикметниковій синтаксичній позиції він стоїть тільки після віддієслівних іменників...” [4: 119], “Заперечно-узагальнювальні займенникові іменники мають морфологічні категорії роду, числа й відмінка, проте вияв цих категорій у різних словах не

¹ Цитовано за [11: 724]

² Цитовано за: Вихованець І.Р. Теоретична морфологія української мови: Академ. граматики укр. мови / І. Вихованець, К. Городенська; за ред. І. Вихованця. — К.: Унів. вид-во “Пульсари”, 2004. — С. 221, 358.

однаковий. Наприклад, іменники займенникові **ніхто** і **ніщо...** [4: 202]. Правильність вживання лексем **наприклад** або **зокрема** у таких випадках, на нашу думку, підказує мовне чуття. Бо як інакше можна пояснити їх часте написання у реченнях, як і у вищенаведених, після слова **так**?

Вживання лексеми **так** в аналізованих реченнях із газет (див. с. 72–73) вважаємо ненормативним. На нашу думку, слід було б писати: **“Наприклад, підрозділ “антиінфляційна політика”...”**, **“Зокрема, 26 березня 2007 року Печерський районний суд міста Києва зобов’язав...”**, **“Зокрема, торік тодішній мер... заявив...”**, **“Зокрема, днями прес-служба... повідомила...”**, **“Зокрема, на фондові біржі 2011 року планують вийти приблизно 12 аграрних компаній...”**, **“Зокрема, 43% респондентів висловили думку, що...”**, **“Зокрема, у роботах... кожна картина розділялася на ділянки...”** або **“У роботах... кожна картина розділялася на ділянки...”**, **“Зокрема, 2005 року молочна компанія “Укрпродукт” вийшла на Лондонську біржу...”** або **“Зазначимо, що 2005 року молочна компанія “Укрпродукт” вийшла на Лондонську біржу...”**, **“Зокрема, минулої суботи вони повідомили, що...”**, **“Зокрема, корегуванню все-таки можуть підлягати ідеї підвищення виборчого бар’єру...”**.

Починати ж у газетній публікації абзац, що “являє собою до певної міри логічно завершену думку...” [13: 98], зі слів **“Так, наприклад, якщо вірити Програмі...”**, **“Так, під час свого недавнього візиту...”** чи **“Наприклад, якщо вірити Програмі...”**, **“Зокрема, під час свого недавнього візиту...”** вважаємо неправильно. У цих прикладах слід було б написати: **“Якщо вірити Програмі...”**, **“Під час свого недавнього візиту...”**.

У газетах, здебільшого на початку абзаців, часто трапляється словосполучення **таким чином**: **“Таким чином, питання для промпідприємств, начебто, вирішене”**, **“Таким чином, якщо рахувати по-дитячому грубо, кожен відпочивальник приносить до бюджету автономії десь 20 гривень”** (Дзеркало тижня. — 2007. — 16 черв.); **“Таким чином, різке зростання цін на квартири нижчого цінового сегмента і не менш різке падіння ціни пропозиції на ринку елітних квартир урівноважили індекси цін”**, **“Таким чином, девальвація національної валюти — лише справа часу”**, **“Таким чином, навіть при поновленні іпотечного кредитування... ринок нерухомості України у протилежний бік не розвернеться”** (Дзеркало тижня. — 2009. — 27 черв.); **“Таким чином, зміна виборчого законодавства виявляється лише кон’юнктурною політичною акцією”**, **“Таким чином, наслідки землетрусу є потенційним вододілом”** (День — 2011. — 19 квіт.).

Упадає в око, що це — типове калькування російськомовних текстів, наприклад: **“Таким образом, в основе выявления специфики функциональных стилей лежат социальные факторы...”**, **“Таким образом, синтаксический строй рефератов не стабилен...”**, **“Таким образом, можно по-разному ввести в текст термины...”** [10: 17, 133, 59].

У тлумачних словниках української мови **таким чином** і **отже** пояснено як синоніми. Зокрема, у словниковій статті слова **отже** “Вели-

кого тлумачного словника” (укладач В. Бусел) читаємо: “З. Уживається у знач. вставного слова для висловлення підсумку; таким чином” [2: 866]. Подібне подано у цьому ж словнику видання 2009 р. [3: 711].

До російського вислову **таким образом** С. Караванський подає **отак** [5: 315]. У poradнику з української мови Н. Непийвода пише, що російською **таким образом**, а українською **так (отак), у такий (у той) спосіб** [8: 155].

В Українсько-російському словнику читаємо, що російським “итак”, “таким образом”, “следовательно”, відповідає українське **отже** [12: 478]. Зверніть увагу: “**Отже**, як будем так писать, То ми й до вечора не кончим”, “**Отже**, далєбі, не знаю, Чи вона верталась, Катерина, до матєрі...”, “**Отже**, не вгадаєш, що каліка виробляє...” [15: 53, 55]; “**Отже**, поперед всього я радив би Вам прочитати собі де-небудь у граматиці про просодію і будову вірша...” [14: 370], “**Отже**, не слід цуратись і цього слова...”, “**Отже**, й у першій фразі треба було написати...”, “**Отже**, не тільки в художній літературі, а й у діловій та офіційній мові слід додержуватися цих давніх українських слів...” [1: 44, 45, 84].

У редакторській практиці сформувався такий погляд щодо вживання вислову **таким чином**: якщо наведено опис, як саме відбувається, то правильно вживати **так, отак, у такий спосіб**, а якщо подано підсумок, висновок, то — **отже**. Вислів **таким чином** редактори видавництва намагаються не вживати, як і “головним чином” (писатимуть **головно** [12: 132]), бо ж про жодні чини не йдеться. Зокрема, й у таких конструкціях: російською *надлежащим образом* — українською **як має бути**; подобным образом — **аналогічно**; самым решительным образом — **якнайрішучіше**; некоторым образом — **якоюсь мірою**; каким бы то ни было образом — **хай яким способом** [5: 315].

У вищенаведених прикладах з газет на початку речень, здебільшого на початку абзаців, замість **таким чином** треба писати **отже**, бо підсумовуємо, висновуємо, наприклад: “**Отже**, девальвація національної валюти — лише справа часу”.

На підставі довідкової літератури та власного редакторського досвіду можемо зробити висновок:

На початку речення, коли не підтверджують правильність думки, наявність факту чи явища, не виражають згоди на якусь дію, а уточнюють, пояснюють зміст попереднього речення, вирізняють що-небудь, треба вживати лексеми **наприклад** або **зокрема**, а не **так**;

Якщо підсумовуємо, висновуємо, то на початку речень, здебільшого на початку абзаців, замість скалькованого з російської мови **таким чином** слід вживати лексему **отже**.

Зважаючи на важливість, порушена проблема ненормативного вживання лінгвоодиниць потребує подальших досліджень на сторінках періодичних видань.

1. Антоненко-Давидович Б. Як ми говоримо / Б. Антоненко-Давидович. — К.: Либідь, 1991. — 256 с.

2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. допов. та CD) / [уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел]. — К. ; Ірпінь : ВТФ “Перун”, 2007. — 1735 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [кер. вид. проекту П.М. Мовчан, В.В. Німчук, В.Й. Клічак]. — К. : Видавництво “Дніпро”, 2009. — 1332 с.
4. *Вихованець І.Р.* Теоретична морфологія української мови: Академ. граматика укр. мови / І. Вихованець, К. Городенська; за ред. І. Вихованця. — К. : Унів. вид-во “Пульсари”, 2004. — 400 с.
5. *Караванський С.* Російсько-український словник складної лексики / С. Караванський. — К. : ВЦ “Академія”, 1998. — 712 с.
6. *Коцюбинський М.* Цвіт яблуні / М. Коцюбинський. — К. : Рад. шк., 1989. — 560 с.
7. *Кравець Л. В.* Стилiстика української мови: практикум : навч. посіб. / Л.В. Кравець ; за ред. Л.І. Мацько. — К. : Вища шк., 2004. — 199 с.
8. *Непийвода Н.* Сам собі редактор : поради з української мови / Наталя Непийвода. — К., 1996. — 260 с.
9. *Огієнко І.* Наша часописна мова / І. Огієнко // Рідна мова. — 1933. — Ч. 9. — С. 289–294.
10. *Сенкевич М. П.* Литературное редактирование научных произведений / М.П. Сенкевич. — М. : Высш. шк., 1970. — 272 с.
11. Словник синонімів української мови : [у 2 тт.] / [А.А. Бурячок, Г.М. Гнатюк, С.І. Головащук та ін.]. — К. : Наук. думка, 1999–2000. — Т. 2. — 960 с.
12. Українсько-російський словник / [уклад.: В.С. Ільїн, К.П. Дорошенко, С.П. Левченко та ін.]. — [4-те вид.]. — К. : Голов. ред. Української Радянської Енциклопедії, 1976. — 944 с.
13. *Феллер М. Д.* Довідник коректора / Феллер М.Д., Квітко І.С., Шевченко М.Г. — Харків : Ред.-вид. відділ Книжкової палати УРСР, 1972. — 408 с.
14. *Франко І.* Лист до У. Кравченко // Збір. тв. : [у 50 тт.] / І. Франко. — К. : Наук. думка, 1986. — Т. 48. — С. 370.
15. *Шевченко Т.* Повне збір. тв. : [у 12 тт.] / Т. Шевченко. — К. : Наук. думка, 1991. — Т. 2. — 592 с.

Mariya Ripey (Lviv)

ROSIYANIZMY “ТАК” (“YES”), “ТАКУМ CHYNOM” (“SO”) IN PERIODICALS

In the article an edited non-normative using the linguistic units “tak” (“yes”), “takym chynom” (“so”) at the beginning of sentences, separated by a comma, is analysed on the base of reference books and own editorial experience. The examples are taken from the newspapers “Den” (Day), “Dzerkalo tyzhnya” (Mirror of week).

Keywords: non-normative using, newspaper materials, lexeme, dictionaries.